

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ РІВНЯ УПРАВЛІННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

©2020 ПИСАРЕВСЬКИЙ І. М., МЕЛЕШКО К. К.

УДК 338.48.330
JEL Classification: L83; R58

Писаревський І. М., Мелешко К. К.

Методичний підхід до оцінки рівня управління туристсько-рекреаційним потенціалом Харківського регіону

У статті розроблено методичний підхід до оцінки рівня управління туристсько-рекреаційним потенціалом Харківського регіону при врахуванні його наявних організаційно-економічних можливостей. Зазначено, що туристські ресурси України мають величезний вплив на розвиток регіональної економіки та національного господарства в цілому. Тобто визначення рівня управління туристсько-рекреаційним потенціалом регіонів України є одним із головних завдань сьогодення, оскільки є потреба у виявленні наявних резервів та організаційних недоліків в управлінні туристсько-рекреаційною сферою. Зазначено, що Харківський регіон завжди мав потужний економічний, науково-технічний та виробничий потенціал. Водночас, на жаль, мало уваги приділялося питанням розвитку туризму та рекреаційної діяльності, незважаючи на те, що за кількісними показниками роботи суб'єктів туристської галузі різних форм власності Харківська область впевнено входить у п'ятірку лідерів. Вказано, що аналіз туристських потоків демонструє збільшення громадян України, що користуються послугами робітників туристської сфери, в Харківському регіоні в тому числі. Для оцінки рівня використання наявного туристсько-рекреаційного потенціалу автором було запропоновано ввести такі показники рівня туристського обслуговування: охоплення наявного населення Харківського регіону послугами внутрішнього туризму; охоплення наявного населення Харківського регіону послугами виїзного туризму; територіальна доступність за середньою теоретичною відстанню; територіальна доступність за площею об'єкта; асортиментна доступність; забезпеченість населення послугою; динаміка розвитку забезпеченості населення послугою (щодо попереднього року). Проведена оцінка дозволила виявити недоліки в управлінні туристсько-рекреаційним потенціалом Харківського регіону. Зроблено висновок про відсутність реального рівня інвестицій, який стримує розвиток туристської сфери в Харківському регіоні. Проведене дослідження Всесвітньої ради по туризму та мандрівках (WTTC) доводить, що в будь-якій країні світу кожен мільйон доларів, який був вкладений у туристську галузь, забезпечує найвищу віддачу у вигляді забезпечення робочими місцями та наступними внесками у ВВП порівняно з іншими секторами економіки.

Ключові слова: туристсько-рекреаційний потенціал, управління, регіон, оцінка, рівень, методичний підхід.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-104-111>

Рис.: 1. **Табл.:** 6. **Формул.:** 8. **Бібл.:** 12.

Писаревський Ілля Матвійович – доктор економічних наук, професор, директор Навчально-наукового Інституту економіки і менеджменту, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: illya.pisarevskiy@7kname.edu.ua

Мелешко Кристина Костянтинівна – аспірант кафедри туризму і готельного господарства, Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова (вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002, Україна)

E-mail: tina27061991@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4629-2841>

UDC 338.48.330
JEL Classification: L83; R58

Pysarevskiy I. M., Meleshko K. K. A Methodical Approach to Assessing the Management Level of the Tourism and Recreational Potential in the Kharkiv Region

The article develops a methodical approach to assessing the management level of the tourism and recreational potential in the Kharkiv region, taking into account its existing business capabilities. It is noted that tourist resources in Ukraine influence greatly both the regional and national economy development. That is, determining the management level of the tourism and recreational potential in Ukraine's regions is one of the main current tasks, as it is necessary to identify the existing reserves and organizational shortcomings in the tourism and recreation management. It is noted that the Kharkiv region has always had a strong economic, scientific, technological and production potential. At the same time, unfortunately, little attention has been paid to the development of tourism and recreational activities, despite the fact that the Kharkiv region is definitely among the top five by the quantitative performance indices for tourism entities of varied ownership. The article informs that the analysis of tourist flows shows an increase in the number of Ukrainian citizens turning to the tourism services employees, in general, and in the Kharkiv region, in particular. To assess the uptake of the existing tourism and recreational potential, the article suggests to introduce the following indicators of the tourism services level: the coverage of the Kharkiv region population by domestic tourism services; the coverage of the Kharkiv region population by outbound tourism services; territorial accessibility by average estimated distance; territorial accessibility by the object area; assortment availability; the service provision of the population; the growth dynamics of the service provision of the population (compared to the previous year). The assessment carried out has revealed some drawbacks in managing the tourism and recreational potential in the Kharkiv region. The author of the article has come to conclusion that no real level of investment exists, which could hinder the development of tourism in the Kharkiv region. A study by the World Tourism and Travel Council (WTTC) shows that every million dollars invested in the tourism industry provides the highest return in terms of jobs and subsequent contributions to GDP, if compared to other sectors of economy, no matter the country.

Keywords: assessment, level, management, methodical approach, tourism and recreational potential, region.

Fig.: 1. **Tabl.:** 6. **Formulae:** 8. **Bibl.:** 12.

Pysarevskiy Illia M. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Economics and Management, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: illya.pisarevskiy@7kname.edu.ua

Meleshko Krystyna K. – Postgraduate Student of the Department of Tourism and Hotel Industry, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv (17 Marshala Bazhanova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: tina27061991@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4629-2841>

Вступ. Туристські ресурси України мають величезний вплив на розвиток регіональної економіки та національного господарства в цілому. Територіальне регіональне управління туристсько-рекреаційним потенціалом має яскраво виражений характер. Тобто визначення рівня управління туристсько-рекреаційним потенціалом регіонів України є одним з головних завдань сьогодення, оскільки є потреба у виявленні існуючих резервів та організаційних недоліків в управлінні туристсько-рекреаційною сферою.

Харківський регіон завжди мав потужний економічний, науково-технічний та виробничий потенціал. Водночас, на жаль, мало уваги приділялося питанням розвитку туризму та рекреаційної діяльності, незважаючи на те, що за кількісними показниками роботи суб'єктів туристської галузі різних форм власності Харківська область впевнено входить у п'ятірку лідерів. Для оцінки перспектив розвитку туризму та розробки ефективного методичного підходу щодо управління цією сферою необхідно провести якісну оцінку рівня управління туристсько-рекреаційним потенціалом Харківського регіону з метою виявлення потужних резервів та організаційних недоліків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням управління туристсько-рекреаційним потенціалом регіонів присвячені праці багатьох науковців і практиків. Серед них: О. Бейдик [1], Ю. Гуменюк [2], С. Дутчак [3], В. Кравців [4], В. Мацола [5], О. Молнар [6], Т. Ніколаєнко [7], М. Покоłodна [8], В. Руденко [9], Л. Черчик [10] та ін.

Проте деякі питання щодо методів оцінки рівня управління туристсько-рекреаційним потенціалом регіонів залишаються невирішеними та потребують опрацювання.

Метою дослідження є розробка методичного підходу до оцінки рівня управління туристсько-рекреаційним потенціалом Харківського регіону при врахуванні його наявних організаційно-економічних можливостей.

Виклад основних матеріалів дослідження. За даними Державного управління статистики України, станом на 1 січня 2020 р. наявне населення Харківської області налічує 2658461 осіб, цей показник є четвертим серед регіонів України. Аналіз туристських потоків демонструє збільшення громадян України, що користуються послугами робітників туристської сфери, в Харківському регіоні в тому числі. Для оцінки рівня використання наявного туристсько-рекреаційного потенціалу автором було запропоновано ввести такі показники рівня туристського обслуговування [11]:

- охоплення наявного населення Харківського регіону послугами внутрішнього туризму:

$$P_{in_j} = \frac{N_{tur_{guj}}}{Pop_j} \cdot 100\%, \quad (1)$$

де $N_{tur_{guj}}$ – кількість внутрішніх туристів;

Pop_j – наявне населення j -го регіону;

- охоплення наявного населення Харківського регіону послугами виїзного туризму:

$$P_{b_j} = \frac{N_{tur_{gbj}}}{Pop_j} \cdot 100\%, \quad (2)$$

де $N_{tur_{gbj}}$ – кількість виїзних туристів;

Pop_j – наявне населення j -го регіону;

- вартісна доступність:

$$DV_{n_j} = \frac{S_{f_j}}{S_{n_j}} \cdot 100\%, \quad (3)$$

де S_{f_j} – реальні витрати середньостатистичного домогосподарства за місяць на відпочинок і культуру, ресторани та готелі;

S_{n_j} – сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство;

- територіальна доступність за середньою теоретичною відстанню:

$$k_j^{\bar{d}_m} = \frac{1}{\bar{d}_m} = \sqrt{\frac{N_j^m}{S_j}}, \quad (4)$$

де $\bar{d}_m$ – середня теоретична відстань;

S_j – площа території;

N_j^m – кількість об'єктів цього виду в j -му регіоні;

- територіальна доступність за площею об'єкта:

$$s k_j \bar{d}_m = \frac{1}{s \bar{d}_m} = \sqrt{\frac{S_j^m}{S_j}}, \quad (5)$$

де $s \bar{d}_m$ – середня теоретична відстань за площею;

S_j – площа території;

S_j^m – сукупна площа об'єктів цього виду в j -му регіоні;

- асортиментна доступність:

$$DA_j = \frac{U_{vf}}{U_v} \cdot 100\%, \quad (6)$$

де U_v – об'єктивно існуюча кількість послуг;

U_{vf} – фактично існуюча кількість послуг в j -му регіоні;

- забезпеченість населення послугою:

$$S_j^m = \frac{F_j^m}{Pop_j} \cdot 100\%, \quad (7)$$

де F_j^m – потужність (або обсяг) m -го виду послуг;

Pop_j – наявне населення j -го регіону;

- динаміка розвитку забезпеченості населення послугою (щодо попереднього року):

$$D_j^m = \frac{F_j^{m_k}}{F_j^{m_{k-1}}} \cdot 100\%, \quad (8)$$

де F_j^m – потужність (або обсяг) m -го виду послуг, k -го року в j -му регіоні.

Результати обчислення охоплення населення Харківського регіону послугами зовнішнього та внутрішнього туризму, вартісної доступності витрат середньостатистичного домогосподарства на відпочинок і культуру, ресторани та готелі, обчислені за формулами (1)–(3), та динаміку їх розвитку (8) наведено в табл. 1.

Показники охоплення населення регіону послугою щодо наявного населення об'єктивніше відображає динаміку його зміни, тому що враховується зміна чисельності населення. Тенденція до надання переваги виїзному туризму в Харківському регіоні спостерігається, як і в усіх

Таблиця 1

Дослідження охоплення населення Харківського регіону послугами зовнішнього та внутрішнього туризму, вартісної доступності та динаміки їх розвитку

Рік	P_{in_j}	P_{b_j}	DV_{n_j}	$D_j^{P_{in_j}}$	$D_j^{P_{b_j}}$	$D_j^{DV_{n_j}}$
2010	1,82	2,73	4,07	104,17	133,26	
2011	0,57	2,10	4,33	31,19	76,89	106,35
2012	0,59	3,20	4,32	103,47	151,79	99,81
2013	1,36	1,96	4,39	230,74	61,30	101,45
2014	0,12	2,49	3,49	9,13	126,41	79,58
2015	0,19	0,95	3,53	156,27	38,13	101,15
2016	0,25	1,24	2,43	127,80	129,95	68,91
2017	0,31	1,62	3,15	124,03	129,39	129,40
2018	0,31	2,00	3,76	100,95	122,94	119,46
2019	0,42	2,43	2,82	133,93	121,03	75,05

Джерело: складено авторами на основі [12]

регіонах України. При цьому очевидні коливання у значеннях показників, пов'язані з економічними та політичними кризами в країні. Наприклад, у 2013 р. динаміка зміни показника охоплення населення послугами внутрішнього туризму становила 231 %, а виїзного – 61 %; у 2014 р., навпаки, спостерігалось падіння внутрішнього туризму – 9 % щодо попереднього року, та збільшення виїзного – 126 %. На жаль, вартісна доступність відпочинку та культури, готелів та ресторанів середньостатистичного домогосподарства в Харківському регіоні поступово зменшується, за останнє десятиріччя – майже в 1,5 рази.

Аналіз сукупних витрат середнього домогосподар-

ства мешканця Харківського регіону приводить до висновків, що на відпочинок і культуру витрачається в середньому 1,7 % від сукупних витрат, відповідний показник для України в цілому відрізняється несуттєво – 1,8 %. За даними Євростату, громадяни США витрачають на відпочинок і культуру 8,9 %, громадяни Японії – 9,2 %, Нідерландів – 10,9 %, ФРН – 10,2 %, Литви – 7,5 %, Саудівської Аравії – 2,9 %, Індії – 1,5 %, Мексики – 7,5 %, РФ – 5,2 %. Отже, витрати громадян України, та мешканців Харківського регіону в тому числі, на відпочинок і культуру залишаються на незадовільно низькому рівні.

Величезний потенціал Харківського регіону для роз-

витку зеленого туризму підтверджується наявністю великої кількості ботанічних, загальнозоологічних, орнітологічних, лісових, ландшафтних заказників місцевого, регіонального та загальнодержавного значення.

У Харківському регіоні існує великий спектр закладів культури. Їхні кількісні показники за понад 20 років спостереження не потерпали суттєвих змін (крім демонстраторів фільмів – зменшення в 7 разів, та клубних закладів – зменшення в 1,4 разу). На цей момент, за даними Державного управління статистики, в Харківській області налічується

7 театрів, 3 концертних організації, професійних творчих колективів, 33 музеї, 109 демонстраторів фільмів, 685 клубних закладів. Показники їх територіальної доступності (4) в цілому збігаються з відповідними показниками по Україні (табл. 2).

Винятком є лише перебільшення майже в 6 разів територіальної доступності демонстраторів фільмів.

Проте відвідуваність закладів культури в Харківському регіоні суттєво відрізняється від середніх показників по Україні.

Таблиця 2

Порівняння показників територіальної доступності закладів культури Харківського регіону та України в цілому

Регіон	Показники територіальної доступності				
	театрів	концертних організацій, професійних творчих колективів	музеїв	демонстраторів фільмів	клубних закладів
Харківська область	0,015	0,010	0,032	0,256	0,148
Україна	0,014	0,011	0,031	0,043	0,168

Джерело: складено авторами на основі [12]

Харківський регіон – четвертий за кількістю постійного та наявного населення серед регіонів України. Саме тому важно усвідомити рівень забезпеченості населення послугами, що надають заклади культури (7), та

порівняти відповідні показники з середніми значеннями по Україні. Результати обчислення показників забезпеченості населення послугами закладів культури наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Порівняння показників забезпеченості населення послугами закладів культури Харківського регіону та України в цілому

Регіон	Показники забезпеченості населення послугами				
	театрів	концертних організацій, професійних творчих колективів	музеїв	демонстраторів фільмів	клубних закладів
Харківська область	0,0000026	0,0000011	0,0000124	0,0000410	0,0002577
Україна	0,0000027	0,0000018	0,0000137	0,0000263	0,0004081

Джерело: складено авторами на основі [12]

Порівняння показників забезпеченості населення послугами закладів культури в Харківському регіоні та Україні свідчить про майже повний їх збіг. Відмінність у 1,5 разу спостерігається лише у забезпеченості послугами демонстраторів фільмів (у Харківському регіоні вище) та клубними закладами (у Харківському регіоні нижче).

Важливим елементом внутрішнього туризму є дитячий відпочинок.

Зменшення кількості дітей, що перебували влітку у закладах відпочинку Харківського регіону, відбувається не такими стрімкими темпами (у 1,5 разу) за рахунок збільшення завантаженості 1 місця переважно за рахунок скорочення терміну перебування дитини у закладі відпочинку. Для закладів оздоровлення кількість дітей, що їх відвідала, зменшилася пропорційно зменшенню кількості закладів і місць у них. Саме тому завантаженість 1 койко-місця залишилася незмінною. Поясненням цьому є визначені за ме-

дичними показниками терміни перебування у санаторно-курортних закладах.

Значимо, що територіальна доступність дитячих закладів в Харківському регіоні вище, ніж у середньому по Україні. Станом на 2019 р. в Харківській області цей показник був на рівні 0,153, а в Україні в цілому – 0,121.

Для порівняння забезпеченості населення послугами дитячих закладів, в тому числі закладів оздоровлення, авторами були обчислені відповідні показники (7) з урахуванням населення вікової групи від 0 до 17 років. Результати наведені в табл. 4.

При організації управління туристськими потоками необхідно враховувати кількість закладів колективного розміщення. І тут є проблема з показниками офіційних статистичних джерел. Так, у Державному управлінні статистики Харківської області починаючи з 2018 р. надаються дані по колективних засобах розміщення (юридичні особи, від-

Таблиця 4

Порівняння показників забезпеченості населення послугами дитячих закладів, що працювали влітку в Харківському регіоні та України в цілому

Регіон	Показники забезпеченості населення послугами	
	Усіх дитячих закладів	В тому числі закладів оздоровлення
Харківська область	0,001693	0,000035
Україна	0,001162	0,000032

Джерело: складено авторами на основі [12]

окремлені підрозділи юридичних осіб). Саме тому у 2017 р. в Харківському регіоні нараховувалося 175 колективних засобів розміщення, а у 2018 р. – лише 73. Поступове зменшення кількості колективних засобів розміщення, що знаходиться у власності юридичних осіб, пояснюється тим, що частка готелів була відомчою, зняття їх з балансів підприємств призводила до закриття. Останнім часом в Україні стрімко розвивається готельний бізнес у напрямку міні-

готелів, хостелів, переважно у власності фізичних осіб-підприємців. Відсутність результатів їх діяльності в джерелах офіційної статистики ускладнюють аналіз туристичних потоків і розробку стратегічних планів з організації роботи туристичної галузі.

Обчислені показники територіальної доступності та завантаженості місць у закладах колективного розміщення Харківської області наведені в табл. 5.

Таблиця 5

Показники територіальної доступності та завантаженості місць у закладах колективного розміщення Харківської області в 2011–2017 рр.

Рік	Територіальна доступність			Завантаженість		
	усього	готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування	усього	готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування
2011	0,079	0,057	0,055	62,58	20,34	0,20
2012	0,084	0,063	0,055	53,57	19,88	0,21
2013	0,084	0,064	0,054	53,78	21,34	0,20
2014	0,080	0,063	0,049	44,94	19,95	0,21
2015	0,078	0,063	0,047	45,88	22,25	0,15
2016	0,074	0,059	0,045	49,95	25,75	0,14
2017	0,075	0,061	0,043	51,88	30,70	0,01

Джерело: складено авторами на основі [12]

Загалом показники територіальної доступності закладів колективного розміщення в Харківському регіоні нижчі, ніж у цілому по Україні – 0,075 проти 0,088 станом на 2017 р.

Кількість готелів та аналогічних закладів розміщування вдвічі більше, ніж спеціалізованих (116 та 59 відповідно), а кількість місць, навпаки, у півтора рази більше у спеціалізованих закладах, ніж у готелях (8243 та 5633 відповідно). Проте відвідувачі віддають перевагу традиційним готелям, про що свідчать показники завантаженості місць у готелях та аналогічних закладах розміщення (30,7 гостя на 1 місце за рік) та у спеціалізованих закладах (0,01 гостя на 1 місце за рік).

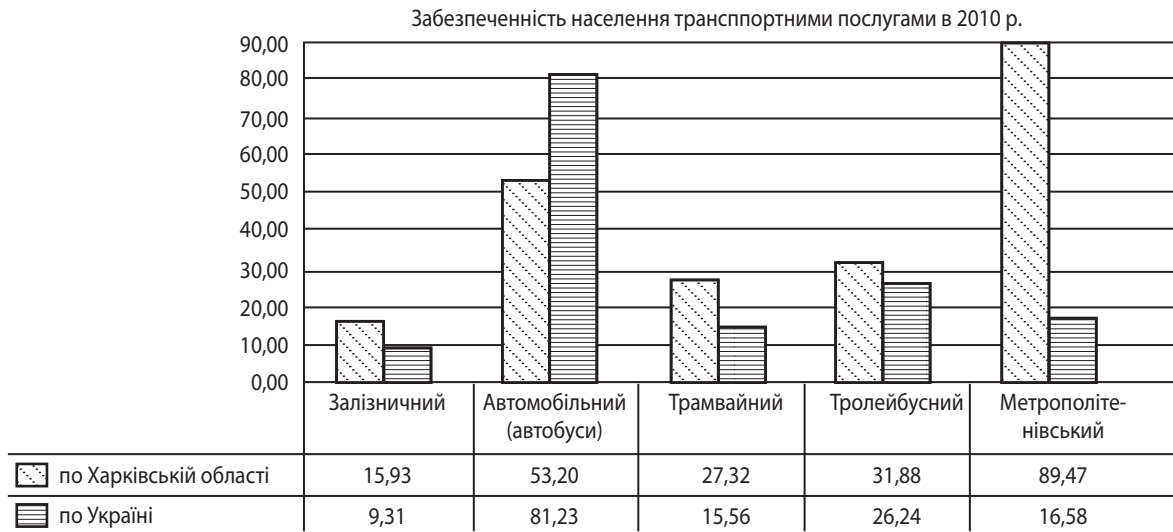
Важливим критерієм при виборі місця перебування для здійснення туристичної подорожі, як для внутрішніх, так і для в'їзних туристів, є доступність та безпека громадського транспорту. На підставі статистичних спостережень про кількість перевезених пасажирів за видами транспорту

авторами було проведено обчислення показників забезпеченості населення транспортними послугами (7) та порівняння відповідних показників по Харківському регіону та Україні в цілому (рис. 1).

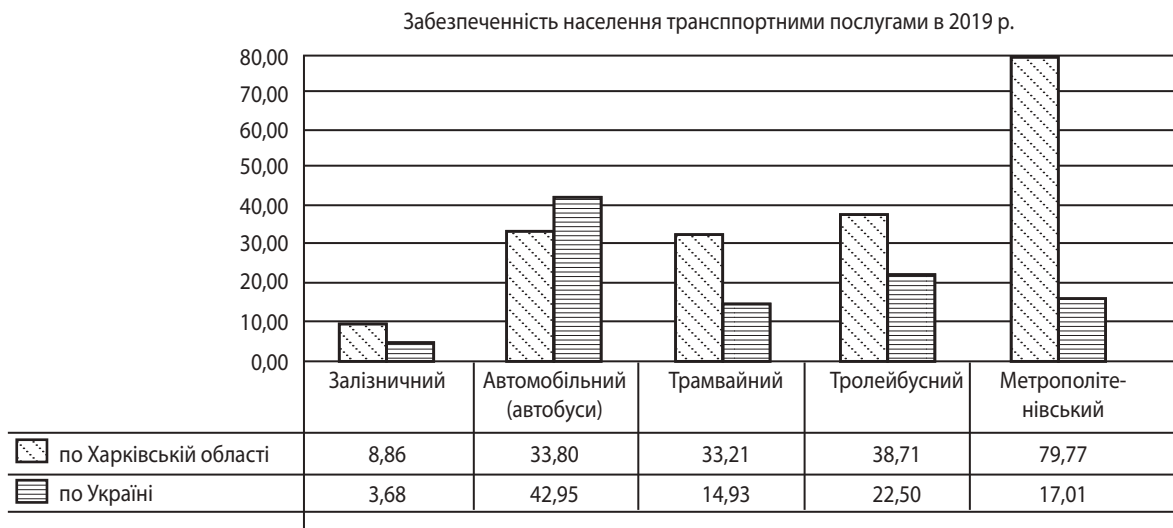
За останнє десятиріччя (2010–2019 рр.) основні тенденції не змінилися: показники забезпеченості населення Харківської області транспортними послугами за всіма видами транспорту, крім автомобільного (автобусного), набагато перевищують відповідні показники по Україні в цілому. Найбільший розрив спостерігається у забезпеченості послугами метрополітену – у 5 разів. Проте необхідно зазначити суттєве зменшення показників забезпеченості транспортними послугами за основними видами транспорту.

Порівняно з 2010 р. показники забезпеченості населення транспортними послугами у 2019 р. за видами транспорту зменшилися на: залізничному – 44 % по Харківській області, 60 % по Україні; автомобільному (автобусним) –

(а)

(б)

Рис. 1. Порівняння показників забезпеченості населення транспортними послугами по Харківському регіону та Україні в цілому у 2010 (а) та 2019 (б) роках

Джерело: складено авторами на основі [12]

36 % по Харківській області, 47 % по Україні; метрополітєнівському – 11 % по Харківській області.

Отже, темпи падіння показників забезпеченості транспортними послугами в Харківському регіоні виявилися набагато нижчими, ніж в цілому по країні. Також зазначимо, що на фоні падіння показників забезпеченості населення України у послугах перевезення трамваем і тролейбусом відповідні показники у Харківській області зросли на 21 %.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок про високий рівень забезпеченості Харківського регіону транспортними послугами, що робить його привабливим для потенційних користувачів туристичних послуг. Проте з безпекою руху на дорогах Харківщини існують проблеми. Загальна кількість дорожньо-транспортних пригод залишається достатньо високою – 4,5 на одну ти-

сячу населення, порівняно з відповідним показником по Україні (0,65) майже в 7 разів перевищує середньостатистичний за регіонами

Без залучення прямих інвестицій розвиток туристської галузі Харківського регіону неможливий. Авторами проаналізовано динаміку зміни у доларах США прямих інвестицій (акціонерного капіталу) у мистецтво, спорт, розваги та відпочинок щодо попереднього року (у %) та частку (у %), яку ця галузь обіймає в загальному обсязі інвестицій Харківської області за видами економічної діяльності (табл. 6).

У 2016 р. обсяг прямих інвестицій у мистецтво, спорт, розваги та відпочинок Харківського регіону зменшився вдвічі (з 20085,4 до 9686,9 тис. дол. США), проте їхня частка в загальному обсязі інвестицій за видами економічної діяльності, навпаки, вдвічі збільшилася. Це є свідцтвом

Таблиця 6

Динаміка зміни прямих інвестицій (акціонерного капіталу) у мистецтво, спорт, розваги та відпочинок щодо попереднього року (у %) та їхня частка (у %) в загальному обсязі інвестицій Харківської області за видами економічної діяльності

Рік	Динаміка зміни прямих інвестицій (акціонерного капіталу) у мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	Частка у загальному обсязі інвестицій за видами економічної діяльності
2012	159,3	0,3
2013	212,8	0,6
2014	103,8	0,9
2015	106,3	0,8
2016	49,0	1,5
2017	98,4	1,5
2018	98,8	1,4
2019	106,1	1,3

Джерело: складено авторами на основі [12]

усвідомлення важливості та перспективності розвитку галузі. Проте рівень інвестицій залишається на незадовільно низькому рівні і не дає підстав очікувати кардинального прориву у розвитку галузі.

Асортиментна доступність туристських послуг у Харківському регіоні досягає позначки 100 %, адже тут присутні в достатній кількості природоохоронні об'єкти: ботанічні, ентомологічні, орнітологічні, загальнозоологічні, гідрологічні, ландшафтні, комплексні заказники та заповідні урочища місцевого, регіонального та загальнодержавного значення; пам'ятки археології, історії та монументального мистецтва; парки та сквери; музеї, театри, концертні організації, кінотеатри; розвинений міський та міжміський наземний, підземний, повітряний транспорт.

Висновки. На основі проведеного дослідження зроблено висновок про відсутність реального рівня інвестицій, який стримує розвиток туристської сфери в Харківському регіоні. Проведене дослідження Всесвітньої ради по туризму та мандрівкам (WTTC) доводить, що в будь-якій країні світу кожен мільйон доларів, який був вкладений у туристську галузь, забезпечує найвищу віддачу у вигляді забезпечення робочими місцями та наступними внесками у ВВП порівняно з іншими секторами економіки.

Перспективою подальших досліджень є розробка організаційно-економічного забезпечення управління туристсько-рекреаційним потенціалом регіону.

ЛІТЕРАТУРА

- Бейдик О. О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристських ресурсів України : дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2004. 424 с.
- Гуменюк Ю. П. Організаційно-економічні механізми стимулювання розвитку рекреаційно-туристичного комплексу (на прикладі Тернопільської області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01. Львів, 2005. 22 с.
- Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму : навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. Чернівці : ЧНУ, 2011. 128 с.

- Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери : наук. вид. / [В. С. Кравців, Л. С. Гринів, М. В. Копач, С. П. Кузик]. Львів : ІРД НАН України, 1999. 78 с.

- Мацола В. Рекреаційно-туристичний комплекс України : монографія. Львів : ІРД НАН України, 1997. 259 с.

- Молнар О., Марченко О., Важинський Ф. Оцінка наявного туристично-рекреаційного потенціалу рекреаційних зон Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Економіка»*. 2007. Вип. 24. С. 17–25.

- Николаенко Т. В. Рекреационная география. М. : ВЛАДОС, 2001. 288 с.

- Поколюдна М. М. Рекреаційні ресурси Харківської області, їх географічна характеристика та раціональне використання : дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.11. Харків, 2003. 246 с.

- Руденко В., Вацеба В. Я., Соловей Т. В. Природо-ресурсний потенціал природних регіонів України : монографія. Чернівці : Рута, 2001. 268 с.

- Черчик Л., Коленда Н. Стратегічний потенціал рекреаційної системи регіону: теорія, методологія, оцінка : монографія. Луцьк : ЛНТУ, 2008. 224 с.

- Юрченко С. А. Інфраструктура мира : учеб. пособие. Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2006. 328 с.

- Головне управління статистики Харківського регіону. URL: <http://kh.ukrstat.gov.ua/stat-informatsiya>

REFERENCES

Beidyk, O. O. "Metodolohiia ta metodyka analizu rekreatsino-turysts'kykh resursiv Ukrainy" [Methodology and Methods of Analysis of Recreational and Tourist Resources of Ukraine]: *dys. ... d-ra heohr. nauk* : 11.00.02, 2004.

Cherchyk, L., and Kolenda, N. *Stratehichnyi potentsial rekreatsinoi systemy rehionu: teoriia, metodolohiia, otsinka* [Strategic Potential of the Recreational System and Region: Theory, Methodology, Assessment]. Lutsk: LNTU, 2008.

Dutchak, S. V. *Upravlinnia rehionalnym rozvytkom turyzmu* [Management of Regional Tourism Development]. Chernivtsi: ChNU, 2011.

Holovne upravlinnia statystyky Kharkivskoho rehionu. <http://kh.ukrstat.gov.ua/stat-informatsiya>

Humeniuk, Yu. P. "Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy stymuliuвання rozvytku rekreatsiino-turystychnoho kompleksu (na prykladi Ternopil'skoi oblasti)" [Organizational and Economic Mechanisms to Stimulate the Development of Recreational and Tourist Complex (on the Example of Ternopil Region)]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk* : 08.10.01, 2005.

Kravtsiv, B. S. et al. *Naukovo-metodychni zasady reformuvannya rekreatsiinoi sfery* [Scientific and Methodological Principles of Reforming the Recreational Sphere]. Lviv: IRD NAN Ukrainy, 1999.

Matsola, V. *Rekreatsiino-turystychnyi kompleks Ukrainy* [Recreational and Tourist Complex of Ukraine]. Lviv: IRD NAN Ukrainy, 1997.

Molnar, O., Marchenko, O., and Vazhynskiy, F. "Otsinka naiavnogo turystychno-rekreatsiinoho potentsialu rekreatsiinykh zon Zakarpattia" [Assessment of the Existing Tourist and Recreational Potential of Recreational Areas of Transcarpathia]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, no. 24 (2007): 17-25.

Nikolayenko, T. V. *Rekreatsiionnaya geografiya* [Recreational Geography]. Moscow: VLADOS, 2001.

Pokolodna, M. M. "Rekreatsiini resursy Kharkivskoi oblasti, yikh heohrafichna kharakterystyka ta ratsionalne vykorystannia" [Recreational Resources of Kharkiv Region, Its Geographic Characteristics and Rationalization]: *dys. ... kand. heohr. nauk* : 11.00.11, 2003.

Rudenko, V., Vatseba, V. Ya., and Solovei, T. V. *Pryrodo-resursnyi potentsial pryrodnykh rehioniv Ukrainy* [Natural Resource Potential of Natural Regions of Ukraine]. Chernivtsi: Ruta, 2001.

Yurchenko, S. A. *Infrastruktura mira* [Infrastructure of the World]. Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina, 2006.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2020 р.

■